

Danish University Colleges

Pædagoger på ældreområdet et casebaseret undervisningsmateriale

Andersen, Randi Nygård; Brodersen, Marianne; Bille, Thomas; Ørsøe, Rikke Schou; Nielsen, Alina

Publication date:
2022

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Andersen, R. N., Brodersen, M., Bille, T., Ørsøe, R. S., & Nielsen, A. (2022). *Pædagoger på ældreområdet: et casebaseret undervisningsmateriale*. Professionshøjskolen Absalon.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Download policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Pædagoger på ældreområdet

— et casebaseret undervisningsmateriale

Tegninger af Lisbeth Nielsen

Billedhugger Lisbeth Nielsen har deltaget i feltarbejde på ældreområdet, hvor hun tegnede skitser af de ældre og pædagogerne. Herefter har hun arbejdet videre med tegningerne og har inddraget erindringer fra tidligere arbejde på plejehjem, fra omsorg og pleje af ældre i egen familie, samt egen aldring. Lisbeth har desuden ladet sig inspirere af de cases, som indgår i materialet.

Lisbeth Nielsen: Jeg tager udgangspunkt i en følelse, som jeg udtrykker gennem tegningens komposition, hvor jeg arbejder med at gøre billedet til et rum. I tegningen hvor en medarbejder ordner en ældre kvindes hår, er der et forhold mellem noget lyst og let og noget tungt og skrøbeligt. Der er en bevægelse i kompositionen, hvor den unge lyse løfter den ældres hår op, mens den ældre synker lidt sammen. Den ældre udstråler noget bedrøvet, og hendes ryg viser sårbarhed. Der er diagonale retninger i billedet, og kvindernes hænder laver klare punkter i rummet.

Forfattere: Randi Andersen, Marianne Brodersen, Thomas Bille, Rikke Schou Ørsøe og Alina Nielsen; Årstal 2022,
Grafisk design og layout: Jonas Hasle, www.j-hasle.dk
Tegninger: Lisbeth Nielsen, www.lisbethnielsen.com
Tryk: Jannerup.

ISBN: 978-87-974161-0-5

Dette undervisningsmateriale er udarbejdet som led i forsknings- og udviklingsprojektet 'Pædagogfaglighed på ældreområdet'. Projektet er udført af forskerne docent, ph.d. Randi Andersen; lektor, ph.d. Thomas Bille; lektor, ph.d. Marianne Brodersen; samt adjunkterne Alina Nielsen og Rikke Schou Ørsøe fra Center for Pædagogik, Professionshøjskolen Absalon.

Forskergruppen vil gerne sige en stor tak til alle involverede deltagere:

Projektets deltagere: De 9 pædagoger ansat i ældreområdet i Næstved kommune, som har deltaget i netværksmøder og bidraget med praksisfortællinger: Liselotte Tanne Hegelund Petersen, Jette Straarup, Janne Tina Olejniczak Jørgensen, Ruben Michael Notkin, Jane Riisfeldt, Pernille Bøgh, Ann Køhler Pedersen, Maria Isa Dissing og Helen Møller.

Projektets følgegruppe: Birgitte Ettrup, distriktschef i Center for Sundhed og ældre i Næstved kommune, Bettina Vincent, formand for BUPL Sydøst samt Ulla Skjødt, lektor, ph.d. og forsker med speciale i ældreomsorg, Professionshøjskolen Absalon.

Aktivitetscentre, plejecentre og den udekørende hjemmepleje i Næstved kommune, der åbnede dørene for feltbesøg fra projektets forskere.

Indhold

Baggrund for projektet	5
Pædagogernes vej ind i ældreområdet	5
Præsentation af ældreområdet i det primære sundhedsvæsen ..	6
Casesamling	7
Vejledning til brug af casesamlingen	8
Pædagogers arbejde på plejecenter	10
De helt små ting	11
Inddragelse i daglige gøremål	12
Pædagogers arbejde inden for aktivitetsområdet	13
Mandegruppe på tur	14
Samvær og frokost på daghjemmet	15
Pædagogers arbejde i hjemmeplejen	16
Der er ikke mere kattermad	17
Et helt nyt menneske	18
Litteraturliste	19

Baggrund for projektet:

Ældreplejen i Danmark har i mange år været udfordret af rekrutteringsproblemer, og aktuelt tales der i medierne om en sundhedskrise. De mange bestræbelser på at tiltrække nye grupper af medarbejdere til omsorgsarbejde har blandt andet medført et stigende antal ansættelser af pædagoger på ældreområdet. Projektet 'Pædagogfaglighed på ældreområdet' undersøger pædagogers praksis i arbejdet med ældre borgere, samt muligheder og begrænsninger i forhold til at anvende pædagogisk faglighed på ældreområdet. Projektet, som er et samarbejde mellem pædagogernes fagforening BUPL, Center for pædagogik på Professionshøjskolen Absalon samt Center for Sundhed og Ældre i Næstved kommune, har haft et stærkt fokus på praksis gennem brug af deltagerinvolverende metoder. 9 pædagoger, som arbejder på ældreområdet i Næstved kommune, har sammen med forskere og adjunkter fra Professionshøjskolen Absalon deltaget i projektet i en netværksgruppe. Vi har afholdt 4 workshops i netværksgruppen, hvor vi sammen har opbygget fælles viden om pædagogers faglighed i deres arbejde med ældre. I netværksgruppen har vi arbejdet med refleksioner og analyser med brug af praksisinddragende metoder som praksisfortællinger og jeg-fortællinger samt med traditionelle etnografiske metoder til feltarbejde i praksis.

De cases, som vi præsenterer i undervisningsmaterialet, viser, at pædagoger på ældreområdet kan bidrage til en praksis med et styrket helhedsorienteret fokus på den ældre borgers behov. Med dette arbejde er vi således i gang med at overveje og indkredse, hvad der kendetegner pædagogisk arbejde med ældre, som kunne være et bidrag til udviklingen af en egentlig 'ældrepædagogik'. Vores forskning peger mod, at ældrepædagogik må forstås institutionelt og situeret. Det betyder at den præges af de særlige økonomiske og organisatoriske rammer såvel som af de problematikker og vilkår, der omgiver den målgruppe, der arbejdes med i de forskellige dele af ældreplejen. Det er vores håb, at de forskellige cases kan åbne for erkendelser og diskussioner af pædagogisk arbejde med ældre, som også peger ud i andre tilgrænsende socialpædagogiske områder.

Pædagogernes vej ind i ældreområdet

De deltagende pædagoger har været ansat fra få måneder og op til 16 år på ældreområdet. De repræsenterer en variation af arbejdslivserfaringer inden for daginstitution, skole og det socialpædagogiske område. Deres vej ind i arbejdet med ældre har været tilsvarende forskellig: nogle har søgt nye udfordringer på grund af stressfyldte arbejdspladser med dårlige normeringer, nogle ser ældreområdet som et karriereskift med nye muligheder og andre er havnet tilfældigt på området, for eksempel som følge af en periode med arbejdsløshed. Fælles for alle er, at overgangen til arbejdet i ældreområdet har været markant.

Pædagogerne taler om en kamp, men med forskelligt indhold. Nogle fremhæver kampen for at få fodfæste på en arbejdsplads med nye rutiner og organiseringer. Flere beskriver kampen om at få tid og plads til pædagogiske aktiviteter og oplever at stå alene med deres faglighed på arbejdspladser med en fasttømret kultur. Andre italesætter at stå alene på et felt domineret af sundhedsfaglige paradigmer med fokus på fysisk pleje frem for en mere helhedsorienteret tilgang. Det umiddelbare møde med ældreområdet har for langt hovedparten været et chok eller et 'forskrækkelsesmøde', som en pædagog udtaler. De fremhæver hyppige udskiftninger af personale og ledere, mange medarbejdere uden relevant uddannelse på et område med stor politisk bevågenhed og megen negativ omtale i medierne.

Det er samtidig et gennemgående træk, at pædagogerne oplever at kunne gøre en forskel på trods af de vanskelige vilkår. Deres vej ind i ældreområdet har betydet, at de har måttet definere sig selv i en ny institutionel sammenhæng. Undervejs er de blevet klogere på deres egen faglighed og betydningen af et velfungerende tværprofessionelt samarbejde for at understøtte kvaliteten i plejen af ældre. Alle beskriver, at de gradvist er blevet mere og mere anerkendte på deres pædagogfaglige ekspertise af kolleger og ledelse. Især den relationelle kompetence med borgerens behov i centrum, med tålmodighed og ro og med fokus på meningsfulde aktiviteter, der tilgodeser borgerens egne ønsker om at blive inddraget i væsentlige aspekter i eget liv.

Præsentation af ældreområdet i det primære sundhedsvæsen

Pædagoger på ældreområdet arbejder især i det primære sundhedsvæsen, som dækker hjemmepleje, plejecentre samt dagcentre og aktivitetscentre.

Ifølge komparative undersøgelser af ældreområdet i sundhedsvæsenet i de Nordiske lande er der en række udfordringer, som går på tværs af landene: En aldrende population med en øget mængde kroniske sygdomme som diabetes og demens. Hertil kommer de stadig kortere hospitalsindlæggelser, hvor også ældre bliver udskrevet hurtigt til eventuel videre behandling, pleje og genoptræning i kommunerne og dermed til hjemmeplejen, der har store udfordring med rekruttering og fastholdelse af medarbejdere (Larsen, Klausen & Højgaard, 2020). Ifølge en tværgående undersøgelse af hjemmepleje i Norden (Danish Health Authorities, 2021) kommer svaret på udfordringerne som overordnede politiske strategier med tværgående tendenser i de Nordiske lande.

Her ses et øget fokus på forebyggelse og rehabilitering. Dette sker for eksempel gennem tidlig opsporing ved forebyggende hjemmebesøg til ældre 75+ samt gennem hverdagsrehabilitering i eget hjem, med målet om, at den ældre kan klare sig selv uden hjælp fra hjemmeplejen så længe som muligt og dermed også at undgå eller udskyde behovet for plejebolig. 'Længst muligt i eget hjem' har siden 1980'erne været en politisk målsætning for at reducere brug af institutionspladser og i stedet støtte den ældre i eget hjem, ældreboliger og nu også i seniorfællesskaber via hjemmeplejen. Den ældre skal have brug for omfattende eller fuldstændig støtte og pleje for at blive visiteret til en plejebolig. Det er den sidste bolig for den ældre og i Danmark bor den ældre således kun i plejebolig i gennemsnit 2,4 år inden de dør (Danish Health Authorities, 2021). I tilrettelæggelse af plejeboligerne (på plejecentre) er der politisk fokus på de ældres uafhængighed på trods af visitationskravene, idet boligen er en lejebolig, som betales af den ældres folkepension. De skal selv søge boligsikring og diverse serviceydelser som vinduespudsning og mad skal tilkøbes (Skjødt, 2018).

Ifølge Nørtoft (2019) har det politiske fokus på rehabilitering præget synet på alderdommen, som i stadig højere grad ses som en periode med mulighed og pligt til at holde sig aktiv og sund. Den ældre skal helst være uafhængig af hjælp fra hjemmeplejen, og dermed undgå at blive en økonomisk og praktisk byrde for samfundet. I ældreområdet er der derfor fokus på aktivitet og hverdagsrehabilitering, hvor borgeren skal vurderes og trænes i at klare dagligdagen, før de kan modtage praktisk hjælp og pleje i hjemmet. Det politiske fokus på uafhængighed viser sig også på aktivitetsområdet, idet der er fokus på aktiviteter, som bidrager til bevaring af fysiske funktioner for at opretholde selvhjulpethed.

Nørtoft peger på, at et bredere pædagogisk fokus, som strækker sig ud over standardiserede regimer og retningslinjer, kan bidrage til udvikling af praksis inden for ældreområdet. Ældrepedagogik er et lille felt teoretisk, og det drukner let i at den typiske medarbejder på ældreområdet er uddannet indenfor sundhedsområdet. Nørtoft beskriver, hvordan udviklingen på ældreområdet er guidet af et snævert syn på fysisk sundhed, men viser også i sit empiriske materiale fra aktivitetsområdet samt plejen, at der er manøvrerum for den enkelte professionelle til at påvirke den mellem menneskelige relation (Nørtoft, 2019). Set fra et professionsperspektiv håber forfatterne af denne casesamling, at det øgede antal pædagoger på ældreområdet vil kunne bidrage til udviklingen af en ældrepedagogik. De cases, som vi præsenterer, viser, at der ligger et potentiale i pædagogers arbejde på ældreområdet, og at pædagogisk viden og kunnen kan bidrage til en praksis med et større fokus på den ældres livsverden og egne behov.

Casesamling

Hvordan er casesamlingen lavet

Casene fremstiller de professionelle pædagogiske praksis i en række udvalgte og afgrænsede hverdagsituationer. Som formidlingsform er de her udtryk for en konkret oplevet virkelighed hentet frem af det empiriske materiale. Nogle er hentet fra pædagogernes selvfremlagte hverdagsituationer også kaldet praksisfortællinger (Mørch, 2012), andre fra forskernes observationer og interviews, og af og til i en kombination. Redigeringen af alle cases har været nænsom, forstået på den måde at indholdet i casene ikke er ændret. Casene fremstiller borgeren og borgerperspektivet, pædagogens praksis og refleksion, samt den institutionelle og miljømæssige kontekst.

Casene er afprøvet og videreudviklet på en workshop med de involverede pædagoger, med kolleger og ledelsesrepræsentanter fra ældreområdet samt i flere undervisningssituationer på pædagoguddannelsen.

Vejledning til brug af casesamlingen

Casesamlingen kan bruges på forskellige måder. Kun perspektivet I lægger ned over teksten sætter i princippet grænser. Vi præsenterer her en metode til, hvordan I kan arbejde med at læse og fortolke casene enkeltvis og i grupper. Indledningsvis præsenterer vi en fænomenologisk tilgang, som handler om at komme tættere på "fænomenet", dvs. en dybdeforståelse af det man nu er optaget af at vide noget om (van Manen, 1990; Rasmussen, 1996). Efterfølgende præsenterer vi en analysemodel, der trækker på en praksisteoretisk forståelse af, at praksis - det der gøres - har sin egen logik, der bygger på en specifik viden og nogle bestemte handlingsorienteringer i en gruppe, fx pædagoger (Bourdieu, 1990; Andersen, 2007). Analysen afsluttes med en opsamling: hvad siger materialet samlet set om pædagogfaglighed på ældreområdet.

Her er en trinvis guide til arbejdet med casene i grupper:

- 1. Indlevelse i casen:** Når I læser casen, så sæt tempoet ned. Læs langsomt og højt, gerne flere gange. Husk undervejs at strege over og tage noter. Mens I læser, så prøv at leve jer ind i situationen, som om I er til stede eller som om I er en af personerne: den ældre, pædagogen eller "fluen på væggen".
- 2. Oplevelser i casen:** Efter højt læsningen, så tag en runde, hvor I deler jeres oplevelser af det læste, og hvor alle i gruppen redegør for førsteindtrykket. Undgå at kommentere, for alle synspunkter er lige vigtige. F.eks. kan det være, at en af jer hæfter jer ved den ældres synsvinkel, en anden undrer sig måske over en professionels handlinger, en tredje får måske øje på en uretfærdighed eller en konflikt. I kan opdage vidt forskellige ting, alt efter hvilken position I har valgt at forstå teksten ud fra, og hvilket perspektiv I vælger at lægge ned over den beskrevne situation. Men det er netop en styrke at få så mange perspektiver på som muligt, da det i sidste ende kan bidrage til forståelse af fænomenet, som I er optaget af eller opdager undervejs.
- 3. Refleksion på casen:** Læs nu casen igennem igen og tænk over, hvordan man kan beskrive pædagogens konkrete handlinger. Udfyld herefter kolonnen, faglig praksis. Overvej dernæst, hvad I kan sige om pædagogens faglige orientering. Det er ikke sikkert at pædagogen i casen siger noget direkte om begrundelserne for sine handlinger, så her må I også trække på jeres generelle viden om pædagogisk arbejde. Diskuter hvordan I vil beskrive de vilkår og det faglige handlerum, der er til stede for pædagogens arbejde med de ældre borgere? Hvordan kommer vilkår til udtryk i casen, og hvordan udnytter pædagogen sit handlerum?
- 4. Perspektiver på tværs af cases:** Kig på tværs af det I har skrevet i de tre kolonner og overvej: Hvilke forbindelser er der på tværs? Hvordan hænger pædagogens faglige praksis sammen med pædagogens faglige orientering og det faglige handlerum?

Vi ønsker jer held og lykke med arbejdet med casene. Det er vores håb at denne vejledning til analyse og tolkning af casene kan kvalificere forståelsen af pædagogisk arbejde på ældreområdet.

ANALYSE-FOKUS

SKRIV NOTER NEDENFOR

Faglig praksis

Hvad gør pædagogen og hvordan?

Faglig orientering

Hvilken pædagogfaglig viden trækker pædagogen på?

Fagligt handlerum

Hvilke vilkår har betydning for pædagogens praksis? Hvordan udnytter pædagogen handlerummet?

Pædagogers arbejde på plejecenter

Ældre som er så svækkede, at de ikke kan klare sig i egen bolig, bliver visiteret til plejecentre, hvor beboerne bor i plejeboliger, som er indrettet med henblik på at kunne hjælpe ældre med nedsat fysisk eller psykisk funktions- evne. Da der er stort politisk fokus på, at de ældre skal være længst muligt i eget hjem, er de ældre, som kommer på plejecentre i dag, meget svækkede, ofte med forskellige former for demensproblematikker.

På plejecentre arbejder mange forskellige faggrupper sammen i et tværfagligt samarbejde: Social- og sundhedshjæl- pere, social- og sundhedsassistenter, sygeplejersker, fysio- terapeuter, ergoterapeuter, pædagoger og medarbejdere

uden uddannelse. De pædagoger vi har mødt i projektet indgår primært i arbejdet med personlig pleje, men de har også mindre aktivitetsopgaver, som ofte er i samarbejde med fysio- eller ergoterapeuter.

At arbejde med plejen kan i praksis betyde, at pædagogen står for morgenpleje og sengebåd, hjælp til frokost og hvis der er tid: en lille gåtur samt andet samvær. Opgaverne er udspecificeret med tidsangivelse, så der for eksempel af afsat 30 minutter til morgenpleje og ekstra 20 minutter til et båd. Pædagogen i de to følgende cases prioriterer selv tidsforbruget på de forskellige opgaver indenfor den overordnede ramme.

De helt små ting

Ingelise er ved hjælp af liftten kommet op i badestolen, og pædagogen kører hende ud i badeværelset. Hun lader Ingelise mærke på vandets temperatur og spørger om det er for koldt. Ingelise mumler *mmm* og viser med sin mimik at vandet er fint. Pædagogen vasker Ingelises hår og resten af hendes krop. Det foregår stille og roligt og det ser ud til at Ingelise nyder det, for hendes kropsholdning og mimik er afslappet og rolig. Pædagogen taler roligt til Ingelise: *vil du selv vaske dine hænder?* Hun rækker Ingelise en klud med sæbe. Ingelise gnider lidt på den ene hånd og glemmer så, hvad hun var i gang med. Pædagogen gør det færdigt, og kører Ingelise tilbage til sengen, hvor hun bliver liftet op og tørret. Pædagogen giver Ingelise ble og underbukser på. Hun får hende til at løfte ben og knæ, så hun deltager i processen. Pædagogen finder tøj frem til Ingelise.

Hun har erfaret, at Ingelise har en mening om, hvad for noget tøj hun vil have på, og hun synes det er vigtigt, at Ingelise har mulighed for at blive inddraget i beslutninger om forhold i sit eget liv. Hvis det var hende der lå i sengen, ville hun også gerne inddrages så meget som muligt og bestemme hvad for noget tøj hun skal have på. Pædagogen viser en trøje frem. Ingelise føler på den og siger klart og tydeligt *NEJ*. Pædagogen finder en anden trøje frem som er lyserød og ser ud til at være blød. Ingelise føler på den og siger *JA* og nikker. Pædagogen tager to par bukser frem til Ingelise. Ingelise føler på stoffet og trækker det ene par til sig. De er også lyserøde og ser bløde ud. Det samme med strømper, hvor Ingelise vælger de bløde lyserøde. Pædagogen giver Ingelise strømper og bukser på og beder hende igen hjælpe til med at løfte fødder og knæ. Til sidst er Ingelise nyvasket og fuldt påklædt.

Pædagogen bruger mere tid på Ingelises morgenpleje, end der er afsat, for hvis hun hundser det igennem, påvirker det Ingelise negativt. Men det betyder samtidig, at pædagogen ikke tager sin formiddagspause og at hun ikke kan nå at lave en aktivitet med borgeren, for eksempel en tur i haven i kørestol.

SPØRGSMÅL TIL CASEN

Faglig praksis:

Hvad karakteriserer pædagogens praksis? Hvordan skaber hun ro?
Hvordan tager hun sig tid? Hvordan tager hun udgangspunkt i Ingelises livsverden?

Faglig orientering:

Hvorfor tror du, at pædagogen gør som hun gør?
Hvad vil hun gerne opnå med sit pædagogiske arbejde?

Fagligt handlerum:

Hvorfor tager det længere tid for pædagogen at lave morgenplejen, end der er afsat i opgavebeskrivelsen? Hvad betyder det for borgeren? Hvad betyder det for pædagogen?

Inddragelse i daglige gøremål

Jens er blevet dårligere, formentlig efter en blodprop. Han er ikke længere i stand til at spise, drikke, forstå og kommunikere og bruge sine raske kropsdele, som han har kunnet tidligere. Han sover mere. Af samme grund kommer han ikke så meget op i sin kørestol længere, da personalet vurderer, at det ikke er hensigtsmæssigt for ham, da han alligevel sover. Og hvilken glæde har han af det?

For nylig havde jeg Jens i plejen over et par dage. Han var den sidste af de borgere, jeg havde den formiddag, og der var lidt tid tilovers, så jeg kunne nå at være sammen med ham. Jeg havde lagt mærke til, at Jens var meget vågen, og han kom derfor op i sin kørestol. I stedet for bare at sætte ham foran fjernsynet, som han ofte kommer til, prøvede jeg noget nyt. Jeg inddrog ham i at smide skraldet ud. Jens fik skraldeposen i hånden og så hjalp jeg ham ud til den store skraldepose, som jeg holdt op foran ham, så han selv kunne smide den lille pose op i den store. Efterfølgende satte vi os sammen med et par af de andre mandlige beboere. De spurgte nysgerrigt til ham og hans historie. Han er ikke længere i stand til at snakke, men jeg gjorde de andre beboeres spørgsmål tydelige for ham og han nikkede med store åbne øjne. Efterfølgende sad vi og kiggede ud over byen, inden han skulle lægges til middagshvil og jeg kunne se, at han havde våde øjne og at der trillede et par tårer ned ad kinden. Jeg spurgte ham, om det var dejligt at komme op i kørestolen. Han nikkede. Dernæst spurgte jeg ham, om det var dejligt at være sammen med de andre beboere og igen nikkede han.

SPØRGSMÅL TIL CASEN

Faglig praksis:

Hvad karakteriserer pædagogens praksis. Hvordan tager hun udgangspunkt i Jens' livsverden? Hvordan lytter hun til borgeren og handler på det?

Faglig orientering:

Hvorfor tror du, at pædagogen gør som hun gør?
Hvad vil hun gerne opnå med sit pædagogiske arbejde?

Fagligt handlerum:

Har I bud på hvorfor personalet ikke plejer at tage Jens op?
Hvorfor gør pædagogen det?
Diskuter betydning af rammer og institutionskultur for Jens.

Pædagogers arbejde inden for aktivitetsområdet

En del af kommunernes ældrepleje består af tilbud om aktiviteter til grupper af ældre borgere. Formålet med aktivitetstilbuddene er at de ældre kan deltage i meningsfulde, aktiverende fællesskaber omkring ting, der interesserer dem, som fx gymnastik, kortspil og korsang, eller samvær omkring fællesspisning. I bredere forstand handler aktiviteter til ældre om, at der politisk er et stærkt fokus på, at samfundets ældre længst muligt kan klare sig selv og blive boende i eget hjem. Aktivitetstilbud tænkes altså at modvirke ensomhed og isolation, og at holde de ældre mentalt

og fysisk friske gennem fællesskabende aktiviteter. De har desuden den funktion, at fungere som aflastning for pårørende til hjemmeboende borgere med demens. Aktivitetsorienterede tilbud kan enten finde sted på daghjem/dagcentre, hvor borgeren er fra fx kl. 12 til kl. 20, eller de kan foregå i grupper 'ud af huset' med fleksible tidsrammer, sådan som det vises i de to cases. I aktivitetstilbud er der personale fra forskellige faggrupper ansat, blandt andet social- og sundhedsassistenter, fysioterapeuter, ergoterapeuter og pædagoger.

Mandegruppe på tur

Pædagogen og en fysioterapeut er på tur med en gruppe på 5 ældre mænd. Turen går 15 km ud af byen til et naturskønt område ved fjorden, til en gammel vindmølle som er ombygget til fuglekigger-tårn. Gruppen er nu ikke taget afsted for at kigge på fugle, men for at snakke sammen et par timer over en kop kaffe og et stykke kage. Mændene har forskellig baggrund, en har været murer, en anden er udlært værktøjsmager, en tredje har været boghandler og arbejdet forskellige steder i verden. Det er tydeligt, at mændene befinder sig godt i hinandens selskab. De driller godmodigt hinanden og kalder hinanden øgenavne, f.eks. ”boghandleren fra Kabul”. De har det til fælles, at deres koner eller omgangskreds er faldet fra, og flere af dem er flyttet til byen i en sen alder. De savner nogen at være sammen med og kan ikke holde ud at sidde alene derhjemme hele tiden. De snakker om alt muligt lige fra storpolitik, verdenskrisen med corona og Ukraine-krigen til dagligdags hændelser.

De ældre mænd sidder ved et bord-bænkesæt, mens pædagogen står op. Aldersforskellen ser ikke ud til at betyde noget, og alle er med i snakken. Pædagogen er den styrende i samtalen: Han holder hele tiden samtalen kørende og kommer med skæve indfaldsvinkler og humoristiske anekdoter, når samtalen er ved at gå i stå. Han gestikulerer meget og taler højt og engageret, og det smitter af på gruppen. Pædagogen var håndværker inden han blev pædagog. Han kommer ofte ind på byggetekniske detaljer og anekdoter, f.eks. murerarbejdsmanden der drak 30 bajere på en arbejdsdag for at kunne fungere. De ældre nikker og griner. Snakken kommer ind på en diskussion om alder og erfaring, og det at føle sig overflødig som arbejdskraft, når man bliver gammel. Men de siger, at de nyder selskabet her, for ellers ville de ikke komme her. Her i mandegruppen er samtalen helt anderledes, end hvis der var kvinder til stede, siger de. I arbejdet med mandegruppen er det ikke aktiviteten der er vigtig for pædagogen. Han siger, at de ældre mest har behov for bare at komme og være. Snakke sammen. Og at det er mere pleje af sjælen end af fysikken.

SPØRGSMÅL TIL CASEN

Faglig praksis

Hvordan vil du beskrive pædagogens arbejde med mandegruppen:
Hvad gør han og hvilken rolle har han i forhold til deltagerne i mandegruppen?

Faglig orientering

Hvorfor tror du, at pædagogen gør som han gør?
Hvad vil han gerne opnå med sit pædagogiske arbejde?

Fagligt handlerum

Hvilke rammer og hvilket handlerum har pædagogen i sit arbejde med mandegruppen?
Og hvordan udnytter pædagogen de rammer, der er i hans arbejde?
Hvad kan udemiljøet i casen betyde for dannelse af fællesskaber?

Samvær og frokost på daghjemmet

Vi er på et daghjem for ældre mennesker med demens. Daghjemmet har åbent fra kl. 12 til kl. 20. Der kommer 5 borgere i dag, og de mødes af en pædagog og en ergoterapeut. En medhjælper er ved at anrette frokost. Emma på 95 kommer først ind ad døren og er smilende og frisk. Hun giver en æske med sine piller til pædagogen. Derefter kommer Bent med to krykker. Ergoterapeuten hjælper Bent ind i stuen og ned at sidde i 'morfar-stolen', og så får han avisen. Bent begynder at bladere i den. Han har det svært med ordene og siger ikke noget. Pædagogen siger til Emma, at hun holder sig godt. Emma siger: Smil til verden og vær glad, så skilles de mørke skygger ad. Pædagogen siger, at hun er god til sådan noget med ordsprog, og Emma siger: Dårlige undskyldninger er kun gode, når de bliver brugt. De griner lidt og taler om forskellige ordsprog. Emma får strikkepinde og garn og slår masker op - hun starter forfra hver gang hun kommer på dagcenteret. Så ankommer Lone i en blomstret kjole og et fint ravsmykke af sølv, som pædagogen roser. Keld lister ind med sin rollator og finder en stol ved udgangen til haven, og Sara siger goddag og sætter sig i sofaen. Ergoterapeuten siger hej til Sara, sætter sig i sofaen og finder strikkesøj frem. Pædagogen sætter sig ved siden af Keld og finder sit hækletøj frem.

Pædagogen indleder en samtale, så alle kommer til at tale sammen på kryds og tværs. Lone taler om sit smykke af rav og sølv, og Emma siger, at tretårnet sølv er den ægte, så den er fin. Pædagogen spørger Keld, om de skal have tomater i dag. Keld nikker ivrigt, får en skål af pædagogen og går ud i haven med sin rollator. De taler videre om, hvordan man kan finde ud af om sølv er ægte. Pædagogen spørger, om de kan huske at man engang lavede smykker af sølvbestik? Katten Mule kommer ind, og de skifter emne til kat. På et tidspunkt forsvinder pædagogen et øjeblik, og borgerne sidder og falder lidt ind i sig selv. Der er ingen kommunikation og Emma begynder at trippe og blive urolig. Pædagogen kommer tilbage, det er blevet tid til frokost. Keld kommer stolt ind fra haven med en skål tomater fra drivhuset. Han smiler og pædagogen sætter tomaterne på bordet. Medarbejderne sætter sig og spiser med.

SPØRGSMÅL TIL CASEN

Faglig praksis

Hvordan vil du beskrive den måde, pædagogen arbejder med borgerne på?
Hvad gør pædagogen og hvordan giver det mening i forhold til de ældre?

Faglig orientering

Hvorfor tror du, at pædagogen gør som hun gør?
Hvad vil hun gerne opnå med sit pædagogiske arbejde?

Fagligt handlerum

Hvilke rammer og muligheder har pædagogen på daghjemmet, og hvordan udnytter hun dem i sit arbejde?

Pædagogers arbejde i hjemmeplejen

Formålet med hjemmeplejen er at den ældre borger støttes til at leve så selvstændigt og meningsfuldt et liv som muligt i eget hjem. Derfor tilrettelægges hjælpen medinddragende og med støtte til at udføre det, de selv er i stand til at varetage i eget hjem. Hjemmeplejen yder personlig pleje og praktisk hjælp, herunder rehabilitering, hjælp til tilrettelæggelse af hverdagen, psykisk støtte, indkøb, rengøring og tøjvask.

Arbejdet er organiseret som hjemmebesøg i borgerens eget hjem ud fra en køreplan med tidsafgrænsede visiterede opgaver. Opgaverne udføres primært af plejepersonale som social- og sundhedshjælpere, social- og sundhedsassistenter, men også af pædagoger. Pædagoger bliver ofte involveret i arbejdet med borgere med psykosociale problemstillinger. De inddrages i situationer, hvor der er opstået konflikter eller dårlig kommunikation i relationen mellem personale og borgere, eller hvor borgeren er ramt af demens.

Der er ikke mere kattermad

Så er vi ude i den lille røde elbil, på vej til næste besøg i et område med socialt boligbyggeri. Det er et nyere lavt byggeri, lavet i forskellige perioder og stilarter. Det har været en travl formiddag og pædagogen er lidt bagud i forhold til køreplanen. Vi skal ud til Anne, som ikke er så gammel, men lider af demens. Det har været diskuteret, om hun skal flytte i plejebolig, men pædagogen er blevet involveret for at prøve om Anne med meget støtte kan blive i egen bolig.

Pædagogen banker på og Anne åbner, kun iført en skjorte. Anne er oprevet over, at der ikke er mere kattermad til hendes røde hankat, der ligger i en stol i stuen. Anne har prøvet at give den kaffefløde, men det vil den ikke have. Pædagogen går ind i køkkenet og åbner skabene, og finder en pose kattermad. Hun tager en skål og hælder en stor portion op. Anne virker mere rolig og glad. Katten løber hen til havedøren og farer ud, da Anne åbner døren. Nu bliver hun urolig igen, hvor er katten blevet af, og hvor skulle den hen? Hun løber ud og kigger efter katten.

Anne har tabt sig meget fordi hun ikke længere kunne finde ud af at købe ind. Nu har pædagogen og Anne lavet en aftale med en købmand, der leverer mad til hende, og hun er begyndt at spise og tage på igen. Pædagogen siger til Anne, at hvis hun går ind og tager tøj på, så vil hun lave kaffe og morgenmad til hende. Anne forsvinder ind i soveværelset, og pædagogen laver to kopper, en til Anne og en til hende selv. Pædagogen rister brød til Anne. Hun har også en bolle med til sig selv, så hun kan spise sammen med Anne. Anne kommer ind, nu med bukser på. Så er der morgenmad. Anne sætter sig ved spisebordet, der står kaffe og brød til hende, pædagogen sætter sig overfor med sin kaffe og pakker sin madpakke ud. Anne har fundet en æske med en broche i, som hun viser pædagogen. Hun viser den halskæde med en sten i, som hun har på. Pædagogen og Anne sidder ved bordet en tid, indtil Anne har spist sin mad.

Pædagogen har igennem dagens besøg haft i baghovedet, at hun skal holde tiden og videre til den næste. Men hun giver sig tid til at blive lidt længere end planlagt. Anne og pædagogen snakker om løst og fast, indtil pædagogen skal videre til den næste. Pædagogen siger, at hun kommer tilbage ved frokosttid.

SPØRGSMÅL TIL CASEN

Faglig praksis

Hvilke behov har borgeren og hvordan understøtter pædagogen disse med sine pædagogiske handlinger?

Faglig orientering

Hvorfor tror du, at pædagogen gør som hun gør?
Hvad vil hun gerne opnå med sit pædagogiske arbejde?

Fagligt handlerum

Hvad betyder det for pædagogens praksis at den er underlagt en tidsstyret køreplan, og at pædagogen samtidig skal bevare fokus på nærvær og relationsdannelse med borgeren?

Et helt nyt menneske

En pædagog beskriver, hvordan hun møder ind til Jørgen, en ældre mand som personalet oplever er vanskelig. De siger, at han er aggressiv, slår ud efter dem og nægter at samarbejde. Dette får pædagogen at vide af en kollega. Pædagogen oplever selv netop denne adfærd første gang hun kommer hjem til ham. Men det vækker også hendes interesse. Hun beslutter sig for at finde ud af, hvad der gemmer sig bag adfærden. I stedet for at spørge: hvorfor handler han som han gør, stiller hun sig selv spørgsmålet: hvem er han egentlig? For måske ligger svaret på det første spørgsmål i det andet.

Hun spørger Jørgen, om hun må lave en kop kaffe og sætter sig ned og sludrer med ham. For hun vil gerne lære ham lidt bedre at kende, siger hun. Jørgen ser først mistænksomt på hende og mumler en ed, men han kommer da hen til bordet og sætter sig. Han begynder at fortælle. Om hvad der interesserer ham. Om alle de bøger han har på reolerne og alle de aviser som ligger stablet op på bordet og rundt omkring på gulvet i stuen, køkkenet, ja nærmest overalt i huset. Det virker som et stort rod. Men det er det måske ikke. Han fortæller om sin tid som redaktør på en stor avis. Om det store ansvar, om de lange nætter, om den daglige kamp med at få det hele til at passe på klokkeslaget, så avisen kunne udkomme. Om det store ansvar og det at være betydningsfuld og én andre så op til. Men det gør de jo ikke mere, siger han så. De kommer rendende om morgenen og stiller en masse åndssvage spørgsmål. De taler til mig som om jeg er et barn. Jeg har brug for min søvn, så jeg kan komme op på avisen. For dér har de brug for mig. Ja, det har de, siger pædagogen og tænker: det betyder ikke så meget om det han oplever rent faktisk er sandt, men om det giver mening for Jørgen. Det vigtige er, at han har det godt. Hvad kunne du tænke dig at vi gjorde, spørger pædagogen så. Vi er jo nødt til at komme og forstyrre dig engang imellem. Er der et tidspunkt som er bedre end nu her til morgen? Hvad tænker du kunne være løsningen? Jørgen ser forbløffet på pædagogen. Sådant er der ikke nogen som har snakket til ham i lang tid. Nja, hvis I absolut skal komme, siger han efter et stykke tid, så skal I vide at kontoret er lukket til kl. 11. For jeg er jo nødt til at få min nattesøvn. Ved du hvad, det vil jeg sige til personalet, siger pædagogen og takker for snakken.

Hun laver en aftale med hjemmeplejen om, at de først møder op kl. 11 i Jørgens bolig. Efter en uges tid kommer pædagogen i snak med hjemmehjælperne. Det er mærkeligt, siger de. Det er som om Jørgen er blevet et helt nyt menneske. Han er ikke længere så vred på os.

SPØRGSMÅL TIL CASEN

Faglig praksis

Hvilke pædagogiske handlinger sætter pædagogerne i stand til at se og forstå brugeren?

Faglig orientering

Hvorfor tror du, at pædagogen gør som hun gør?
Hvad vil hun gerne opnå med sit pædagogiske arbejde?

Fagligt handlerum

Hvordan kan pædagoger bidrage til at løse konfliktsituationer med udadreagerende borgere i et tværprofessionelt samarbejde?

Litteraturliste

Andersen, P. Ø. (2007). *Pædagogens praksis*. Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.

Danish Health Authorities. (2021). *Home Nursing in the Nordic Countries* - https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2021/Home-nursing/Home-Nursing-in-the-Nordic-countries_ENDELIG-i-SST-format.ashx?sc_lang=da&hash=6DB-9BA961662CC73E52426610313CBFF

Larsen, A. T., Klausen, M. B., Højgaard, B. (2020). *Primary Health Care in the Nordic Countries - Comparative Analysis and Identification of Challenges*. VIVE – The Danish Center of Social Science Research. <https://www.vive.dk/media/pure/15439/4892199>

Mørch S. I. (2012). Praksisfortællinger som dokumentation i pædagogisk arbejde. I Miller T. m.fl. *Innovativ evaluering i dagtilbud*. Dafolo.

Nørtoft, K. (2019). Alderdommens pædagogisering : samfundsøkonomi, sundhed og individualiserede pædagogiske relationer. In *Tidsskrift for forskning i sygdom og samfund* (Issue 30, pp. 41–66). <https://tidsskrift.dk/sygdomogsamfund/article/view/114586>

Rasmussen, T.H. (1996). VIII. Fænomenologi og pædagogik. I: *Kroppens fænomenologi. Maurice Merleau-Ponty*. Semi-forlaget.

Skjødt, U. (2018). Ældre i den politiske tilrettelæggelse af boliger til svækkede ældre: et historisk perspektiv in *Gerontologi: perspektiver på ældre mennesker*. Glasdam, S. & Jakobsen, F. F. (red.). Gads Forlag.

van Manen, M. (1990). *Researching lived Experience: Human Science for an Action Based Sensitive Pedagogy*. New York: State University of New York Press.

Et bidrag til udvikling af en 'ældrepedagogik'

De cases, som vi præsenterer i casesamlingen, viser, at pædagoger på ældreområdet kan bidrage til en praksis med et styrket helhedsorienteret fokus på den ældre borgers livsverden og egne behov. Med dette arbejde er vi således i gang med at overveje og indkredse, hvad der kendetegner pædagogisk arbejde med ældre, som kunne være et bidrag til udviklingen af en egentlig 'ældrepedagogik'.

ISBN: 978-87-974161-0-5